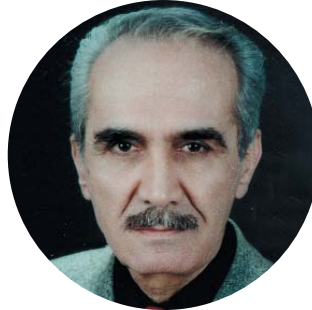

DUKAKÏNZÂDE AHMED PAŞA HAZJRESÏ VE DUKAKÏNZÂDELER

T. Nejat ERALP

Sivas'ta doğdu. 1963 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü'nü bitirdi. Çeşitli askeri okullarda tarih öğretmenliği yaptı. Askeri müzede çeşitli görevlerde bulundu. 1993'te askeri müzeden emekliye ayrıldı. Halen Mimar Sinan Üniversitesi'nde müzecilik dersleri vermekte ve vekâleten İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Müdürlüğü görevini sürdürmektedir. Birçok dış ülkede müzecilik üzerine inceleme ve araştırmada bulundu. "Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silah Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğu'nda kullanılan Silahlar" adlı yayınlanmış bir eseri ile tarih ve müzecilik konularında çeşitli makaleleri bulunmaktadır.

Sınırları içerisine girildiği andan itibaren insanın çok değişik duygularla dolup taşıdığı, manevi zevkin doruklarına ulaştığı Eyüpsultan'ı meşhur İtalyan yazar Edmondo De Amicis İstanbul adlı eserinde şöyle tarif ediyor:

“Bu fevkalâde bir sessizliğe gömülüştür aristokratik bir mahalle gibi uhrevî bir hüznle beraber, dünyevî bir hürmet hissini ilham eden bembeyaz, gölgeli ve şahane bir güzelliğe sahip bir mezar şehridir”.

Yazarın bu düşüncesine katılmamak mümkün değildir. Ancak şurası da muhakkakki bu şirin ve kutsal belde İstanbul'un fethinden itibaren Türk İstanbul'daki Türk varlığını ve Türk kültürünü birçok yönleri ile günümüze taşıyan en önemli faktörlerden birisidir.

İki, üç asır öncesinden başlayarak, gravürlere, kartpostallara, özel fotoğraflara konu olmuş olan Eyüpsultan'daki mezarlar, türbeler, hazireler ve tarihi yapılar büyük ölçülerde olmasa bile bazı kayıplara rağmen bugün araştırılması, tanıtılması gereken konuların başında gelmektedir. Türk İstanbul'un tarihsel açıdan tapu senetleri niteliğini taşıyan İstanbul Makbereleri içerisinde, Eyüpsultan kabirlerinin diğerlerine nazaran ayrı bir özelliği ve kutsallığı vardır. O da bulunduğu üzere Hz. Ebu Eyyûb El Ensarî'nin kabrinin ve türbesinin de bu bölgede bulunmasından ileri gelmektedir.

Hz. Eyyûb'un kabrinin bulunmasıyla birlikte; bölge bir yanda Türk yerleşimine açılırken, diğer yandan da dinsel açıdan Hz. Eyyûb'a yakın olmak, O'nun şefaatine sığınabilmek düşüncesi, beldede gömülü olmayı, kabir sahibi olmayı ve bölgede eser bırakmayı bir ayrıcalık haline getirmiştir. Örneğin XIX. Yüzyılın seçkin divan şairlerinden sayılan ve “İlhamî” mahlası ile şiirler yazan padişah III. Sultan Selim, devrin büyük hattatlarından Yesârî Zade Mustafa İzzet Efendiye türbenin bir duvarına şu şiirini yazdırıyordu.

*Aledâr-ı kerim şâh-ı iklim-i risaltin
Muinim ol benim daim bil hakk-ı Hazreti Bâri
Selim-i ilhami her dem yüz sürer bu ravzâ-i pake
ŞEFAATLE kerem kıl Ya Ebâ Eyyubi Ensarî*

Toplu yerleşim noktalarının, konakların çevresinde mermerin beyazı ile yeşilin ku-

caklaştığı türbeler, hazireler ve münferit mezarlıklar, insanların ürperti ile baktıkları birer mekân olmaktan çıkmış, aksine sevecenlikle bakılan, onarılan, korunan, ağaçlarının gölgesinde duvarlarına, taşlarına yaslanarak dinlenen birer manevi huzur mekânı haline gelmişlerdir. Yaşamakla ölmek arasındaki korku sınırını kaldıran, altı asırlık bir tarihe ışık tutan, Türk-İslâm sanatının birçok özelliklerini çağımıza taşıyan, kendine has mistik yapısını her şeye rağmen koruyan ve bir müzeşehir olan Eyüpsultan'ın sanmam ki dünyada başka bir örneği bulunsun.

Konumuz, esas itibarıyla Dukakinzâde Ahmet Paşa Haziresi olmakla beraber, ne anlama geldiği çoğu kere bilinmeyen (Dukakin) adı ve Dukakinzâdeler hakkında da bilgi vermekte yarar görmekteyim. Zira Dukakinzâdeler XVI. Yüzyıldan başlayarak Osmanlı hizmetine girmişler, batıdan gelmekle beraber, soylu bir aile olmaları nedeniyle saraya yakın olarak sultanlarla evlenip Osmanlı Hanedanı'na akraba olmuş ve XIX. Yüzyıl başlarına kadar devletin üst düzey görevlerinde bulunmuşlardır.

Dukakinzâde Ahmet Paşa Haziresi, Feshane Caddesi üzerinde, ön cephesi alçak bir duvarla çevrili, kuzeybatıda Şahsultan Mektebi ile güneydoğuda üzeri sonradan par-

Resim 1,2; Dukaginzade'ye ait olduğu söylenen mezar.

Kitabe:
“Merhum ve mağfur
Ahmad Paşa
Rahmetullahi aleyh
sane 964”

maklık ilave edilmiş bir duvarla ve arka cephesi diğer bir hazire ile çevrilmiş durumdadır. Feshane Caddesi'ne bakan ön cephede üç adet hâcet penceresi ve bir kapısı bulunmaktadır. Hazirede güneydoğu duvarına çok yakın mesafede iki adet, ön cephe duvarına paralel olarak iki sıra halinde sekiz adet kabir yer almaktadır. Bunlardan ön sırada en solda bulunan ile, arka sırada iki tanesinin kitabesi bulunmamaktadır. Haziredeki kitabesi bulunan dört kabir, XVIII. Yüzyıl ve XIX. Yüzyılın ilk yarısına ait olup bunların Dükakinzâdelerle ilişkileri tesbit edilememiştir.

Hazirede, güneydoğu duvarına hemen hemen bitişik durumda olan ilk kabir Dukakinzade İskender Bey'e aittir. Silindirik konumlu şahide üzerinde:

*Sâhib
Ül Hayrat
İskender Beg
Sene 990 (1582)*

yazıları okunmaktadır. Lâhit şeklindeki bu kabirin hemen yanındaki kabir ise Dukakinzâde Ahmed Paşa'ya ait olup, muhtemelen alt kısmı onarımlar esnasında kırılmış olduğundan yine silindirik konumlu ve İskender Bey'in şahidesine göre daha kısadır. Şahide'de:

*Merhûm ve Mağfûr
Ahmed Paşa
Rahmetullâh'ü aleyh
Sene 964 (1557)*

yazılıdır. Buradan sağa doğru gelindiğinde ilk sıranın üçüncüsü ve ön cepheden ikinci hacet penceresinin karşısına rastlayan lâhit şeklindeki kabir ise Sultan II. Bâyezid'in kızı Ayşe Sultan'ın torunlarından Neslişah Sultan'ın kabridir. Baş ve ayak tarafında onarımlar sonucu kabire betonla tesbit edilmiş iki şahidesi vardır. Her iki şahide de, görüldüğü kadarıyla aynı formu taşımakta olup birbirlerinden konturlarla ayrılan dörder bölümden oluşmaktadır. Ancak baş tarafında bulunan şahide kırılmış, ilk iki bölüm yazıları ile üçüncü bölümün ilk satır yazısı okunabilmektedir. Ancak Mehmet Nermi Haskan baş taraf şahidesindeki ifadeleri şöyle tesbit etmiştir:

*Hüve'1 Hallâk'ül Bâki
Hayf Gevher Mülûk'e ey dil hayf
Hâk'e düşdü ol Gevher idrâk*

Bundan sonrası halen mevcut olmamakla birlikte Eyüp Tarihi'ne göre devamı şu şekildedir:

*Nesli Sultan Bâyezid idi ol
Cümle âlem revâkle yıka pâk
Didi Ankâ vefatına tarih
Daldı deryâyı rahmete ol pâk
988 (1580)*

Ayak tarafında bulunan şahidede ise ilk iki bölümde:

*Cennetmekân
Sultan Bâyezid-i Velî Hân Hazretlerinin
Sülâle-i Tâhirelerinden İsmetlû Neslişah Sultan
Ruhuna Fatıha*

yazıları bulunmaktadır. Yazıları takip eden üçüncü bölümde ise geleneksel hurma ağacı motifi görülmektedir. Bu bölümün hemen altındaki çanak formundaki dördüncü bölümde ise:

Sene H.988 (1580)

tarihi yer almaktadır. Hazire içerisinde şahidesi bulunan diğer kabirler; Ruşen Mehmed Bey'in kız kardeşi Hacı Rukiye Hanıma ait 1178 (1764) tarihli, EİHâc Ali Ağa'ya ait 1148 (1734) tarihli, İbrahim Halil'e ait 1264 (1847) tarihli, Ruşen Mehmed Beyzâde Musa'ya ait 1128 (1716) tarihli kabirlerdir. Gerek Eyüp Tarihi yazarının belirttiklerine ve gerekse bölgenin 50-60 yıl öncesini hatırlayanların verdikleri bilgilere göre, 1940 ve 1950 sonrasında Eyüp mezarlıklarında bazı onarımlara gidilmiş ve kabirlerde restorasyonlar yapılmıştır. Ancak bu restorasyon ve onarımlar muhtemelen geniş çaplı bir araştırma sonucu yapılmadığı için kabirsiz şahideler uygunlukları gözlemlenerek, şahidesiz kabirlere de konulabilmektedir. Şahsultan Mektebi bölgesinde doğup büyüyen epeyce yaşlı bir bayan, özellikle 1950 sonrası onarımlarından yana yakıla şikâyetçi olmuştur.

Hazireye isim veren Dukakinzâdelere gelince; Dukakinler, Arnavutluk'un en eski ve soylu ailelerinden biridir. Bazı kaynaklar orijinlerinin Fransız veya Alman yahut Norman olabileceğini yazarlar ise de, bu konuda kesin bir bulgu yoktur.

Dukakin soyu, Duc Jan adında bir soylu tarafından İşkodra'nın batısında, Dirim "Drin" ırmağının kavsi içerisinde, bugün Tiran'ın 300 km. kuzeyinde "Dukadzın" adı ile kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun

Balkanlar ve Arnavutluk üzerindeki harekâtı esnasında aile ikiye bölünmüş, bir kısmı eski dinleri Hıristiyanlığa bağlı kalarak İtalya'ya geçmişler, bir kısmı ise Müslümanlığı kabul ederek Osmanlı hizmetine girmişlerdir. Osmanlı hizmetine girenler Dukakin oğlu Ahmed ve Mahmud beylerdir. İki kardeşin büyüğü olan Ahmed Bey'e bu hareketinin karşılığı olarak Rumeli'de bir sancak beyliği verilmiş, Netayic'ül Vukuat'a göre bu sancak Dukakin Sancağı olarak adlandırılmıştır. Ahmed Bey daha sonra da II. Bâyezid'in torunlarından ve Güvey Sinan Paşa ile Ayşe Sultan'ın kızı olan Mihrimah Hanım Sultan ile evlenmiştir. Yavuz Sultan Selim'in saltanatının ilk yıllarında ikinci vezirliğe yükselerek Paşa ünvanını alan Dukakinzâde Ahmed Paşa, Çaldıran Seferi dönüşü Hersekzâde Ahmed Paşa'nın yerine Veziri Âzâm'lık makamına geçmiştir.

Yavuz Sultan Selim'in yeni bir sefer için Amasya'da kışlakta bulunduğu sırada Yeniçeriler yorgunluk bahanesi ile başkaldırmışlar, Dukakinzâde'nin ve Pîri Paşa'nın evlerini basarak ayaklanmayı genişletmek istemişler ise de bilindiği gibi ayaklanma bastırılmıştır. Fakat Padişah, olayda bir kıskırtma olabileceği şüphesi ile araştırma yaptırınca, ayaklanmada Dukakinzâde'nin rolü olduğu ve ayrıca Osmanlıya karşı olan Dulkadir Hükümdarı Alâüddevle ile ilişkisinin bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Bunun üzerinde hükümdar Ahmed Paşa'yı bizzat kendisi hançeri ile ağırca yaralamış, sonradan da Ak Hadım Ağalarına boynunu vurdurtmuştur (1515).

Ahmed Paşa'nın kolundan gelen Dukakinzâde Mehmed Paşa, Halep ve Mısır valiliklerinde bulunmuş ve II. Bâyezid'in kızlarından Gevhermülük Sultan ile evlenmiştir. Bu evlilikten hazirede kabri bulunan Neslişah Sultan ile Amasya Valiliği yaptığı sırada vefat eden Ahmed Paşa ve hazirede kabrine rastlayamadığımız, Kazaskerlik yapmış olan Osman Bey dünyaya gelmişlerdir. Yine hanedandan Fatma Sultan ile evlenen Ahmed Paşa, kabrinde yazılı olduğu üzere 964 (1557)'de vefat etmiştir. Neslişah Sultan ise yukarıda belirttiğimiz Dukakinzâde Mahmud Bey kolundan İskender Bey ile evlenmiştir ki onun da kabri hazirededir.

Dukakinzâde soyu Cumhuriyet döneminde ailenin son iki erkek evladı ile devam

etmiştir. Bunlar soyadı kanununu çıkışından sonra Dirim Irmağına izafeten "Dirim" soyadını alan Burhan Bey ile "Dirimtekin" soyadını alan Feridun Bey'lerdir. Her ikisi de Silahlı Kuvvetlere girmişler, Burhan Bey Deniz Üsteğmeni iken, Feridun Bey ise Kurmay Yüzbaşı iken sağlık nedeni ile Silahlı Kuvvetlerden ayrılmışlardır.

Soyadı kanunundan önce "Dukakinzâde Feridun" adını kullanan Feridun Bey Cumhuriyet dönemi müzecilik alanının tanınmış isimlerinden birisidir.

1895 de İstanbul'da doğan Feridun bey Çanakkale ve Kafkas Cephelelerindeki savaşlara katılmış, gösterdiği başarılar sonucu birçok madalyaya sahip olmuştur. Aynı şekilde Kurtuluş Savaşı'mızda da birçok başarılarla adı geçen Feridun Bey 9 Eylülde süvari kolordusunun İzmir'e girişini müjdeleyen belgeyi Atatürk'e bizzat ulaştırmıştır. 1927 de Kurmay Yüzbaşı rütlesiyle ordudan ayrılırken TBMM savaş takdimnamesi ve İstiklal Madalyası sahibidir.

Silahlı Kuvvetlerden ayrıldıktan sonra Tarih, Asker Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi üzerine sayısız eser ve makale vermiş Türk müzeciliğine büyük hizmetleri geçmiş bir bilim adamı niteliğine kavuşmuştur. Ayasofya Müzesi Müdürlüğü, Türkiye Turing Otomobil Kurumu Başkanlığı ve Türk Tarih Kurumu üyeliklerinde de bulunan Feridun Bey bilimsel çalışmaları karşılığı olarak Fransa, İspanya, Yunan Devletleri tarafından madalya ve nişanlarla ödüllendirilmiştir.

Feridun bey 1976 yılında, kardeşi Burhan Bey ise 1982 yılında vefat edince Dukakinzâdeler'den günümüze yalnızca Burhan Bey'in kızı Canan (Tekman) Hanım kalmıştır. Elimizde kalan belgelere göre ailenin bu kanadından erkek evlat olmadığı için Dukakinzade soyu da bilindiği kadarıyla sona ermiş gibi görünmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

1. CELALZADE MUSTAFA, Selimname, Haz. Prof. Dr. Ağmet Uğur, Öğr. Gör. Mustafa Çuhadar, Ankara 1990,
2. DANİŞMEND, İsmail Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, 4. cilt, İstanbul 1971.
3. DİRİMTEKİN, Feridun, Dukakinzâdeler Aile Şeceresi, Şahsi Arşivimde
4. GOPCEVIĆ, Spiridon, Geschichte von Montenegro und Albanien, Berlin, 1914.
5. HASKAN, Mehmed Nermi, Eyüp Tarihi, 2 cilt, İstanbul 1993.
6. UZUNÇARŞILI, Prof. Dr. İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, Cilt:II, Ankara 1975.
7. MUSTAFA NURİ PAŞA, Netayic'ül Vukuat, Sadeleştiren: Prof. Dr. Neşet Çağatay, Ankara 1979.